

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolle

Asia: Lausuntopyyntö 7754/03.03/2011. Sosiaalipalvelujen omavalvonnasta annettavat Valviran määräykset

Pyydettyinä lausuntonaan koskien sosiaalipalvelujen omavalvonnasta annettavia Valviran määräyksiä Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry toteaa kohteliaimmin seuraavaa:

1. Yleistä

Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto (STKL) pitää tärkeänä sitä, että Valvira täsmentää määräyksillään yksityisistä sosiaalipalveluista annetussa laissa tarkoitettujen yksityisten palveluntuottajien omavalvontaa ja sen sisältöjä.

Perinteisesti yksityisinä sosiaalipalvelujen tuottajina ovat toimineet sosiaali- ja terveysjärjestöt ja tällä työllä on ollut vakiintunut sekä merkittävä rooli. Viimeisten kymmenen vuoden aikana sosiaalipalveluissa yritysmuotoisten palveluntuottajien määrä on merkittävästi lisääntynyt. Vuonna 2010 yritysmuotoisten sosiaalipalveluntuottajien toimintayksiköiden määrä ylitti järjestöjen toimintayksiköiden määrän. Järjestöillä on kuitenkin edelleen hyvin merkittävä ja korvaamaton rooli osassa sosiaalipalveluja mm. ensi- ja turvakotipalvelujen, päihdepalvelujen ja vammaispalvelujen alueella.

Sosiaalipalvelujen tuotanto näyttää eri selvitysten mukaan olevan kuitenkin nopeassa tahdissa keskittymässä suurille, osin kansainvälisille palveluyrityksille. Sosiaalibarometri 2011:n mukaan hinta on noussut alan johdon arvion mukaan keskeisimmäksi määrittäväksi tekijäksi ja osin myös laadun kustannuksella. Näyttää myös siltä, että palvelujen laatu jää toissijaiseksi ja on vakava riski, että myös henkilöstön osaamisesta ja –mitoituksesta tingitään taloudellisista syistä. Järjesöt eivät ole valmiita näistä asioista tinkimään ja se antaa kilpailuedun muille tahoille.

Kaiken edellä olevan pohjalta STKL:n näkemyksen mukaan sekä etukäteis- että jälkikäteisvalvontaa on tehostettava ja varmistettava palvelujen varassa olevien ihmisten oikeusturvan toteutuminen. Luonnos omavalvontaa koskeviksi määräyksiksi sisältää STKL:n arvion mukaan lähtökohtaisesti myönteisiä ja hyviä asioita ja niitä tässä lausunnossa ei erikseen toisteta, vaan nostetaan esiin niitä näkökohtia, joita tulisi luonnosta vahvemmin nostaa esiin.

2. Sosiaalihuollon arvot ja alan oman lainsäädäntö

Luonnoksessa lähdetään siitä, että sosiaalihuollon arvot pohjautuvat perustuslakiin ja kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin sekä niiden taustalla oleviin ihmisyyttä ja ihmisoikeuksia korostaviin kansainvälisesti hyväksytyihin arvoihin. Samoin todetaan, että arvot ovat sopusoinnussa myös sosiaalialan eettisten periaatteiden kanssa ja että Euroopan ihmisoikeussopimus on myös otettava huomioon. Nämä ovat sosiaalihuollon arvopohjan kivijalka.

STKL pitää kuitenkin puutteena sitä, että arvojen yhteydessä ei mainita sosiaalihuoltolakia ja sosiaalihuollon omaa erityislainsäädäntöä, koska niissä nostetaan alan arvopohjaa edellä mainittua lainsäädäntöä ja sopimuksia laajemmin. Samoin alan laatusuosituksissa nostetaan esille sosiaalipalvelujen arvolähtökohtia.

3. Henkilöstömitoitukset ja henkilöstön pätevyys jäävät liian vähälle huomiolle

Määräysluonnoksen vakavimpana puutteena STKL pitää sitä, että siinä vain toteamuksenomaisesti mainitaan sosiaalihuollon henkilöstön pätevyysvaatimuksista ja henkilöstömitoituksista. Nämä ovat kuitenkin palvelujen laadun kannalta kaikkein kriittisin asia ja ne tulee määräyksissä avata selkeästi

luonnosta paremmin. Tämä on erityisen tärkeää siksi, että on käynyt ilmi, että juuri henkilöstön pätevyysvaatimuksista ja toisaalta henkilöstömitoituksista tingitään. Silloin vaarannetaan sosiaalipalvelun laatua ja palvelujen piirissä olevien ihmisten oikeusturvaa merkittävällä tavalla. Tätä ongelmaa ei voida ratkaista vain jälkikäteisvalvonnalla esimerkiksi valvontakäynneillä, vaan sen tulee näkyä selkeästi omavalvontasuunnitelmassa. Sosiaalipalveluissa vastuuhenkilöltä tulee edellyttää sosiaalialan pätevyysvaatimusten mukaista koulutusta ja sitä ei voi korvata terveydenhuollon koulutuksella. Sosiaalialan henkilöstömitoitusten käsittelyssä määräyksissä tulee ottaa myös huomioon voimassa olevat laatusuositukset eri sosiaalipalveluissa.

4. Sosiaalipalvelun sisällön kuvaaminen oleellinen osa omavalvontasuunnitelmaa

Toisena vakavana puutteena luonnoksessa STKL pitää sitä, että luonnoksessa ei ole mitään mainintaa sosiaalipalvelujen sisällöistä. Sosiaalityö, toimintakyvyn ylläpitäminen ja parantaminen, sosiaalinen kuntoutus, hoiva ja huolenpito jäävät luonnoksesta kokonaan puuttumaan ja avaamatta ja näiden osalta, jotka kuitenkin ovat sosiaalipalvelujen ydinsisältöä, ei edellytetä mitään kirjauksia tai vastuuhenkilöitä omavalvontasuunnitelmassa. Kyse on myös palveluprosessien avaamisesta. Sen sijaan omavalvonnassa edellytetään ravitsemuksen, hygieniakäytäntöjen, sairaudenhoidon ja lääkehoidon vastuuhenkilöitä ja kirjauksia näiden toteutumisesta. On perusteltua kysyä, halutaanko sosiaalinen tällä tavalla myös tulevassa määräyskirjeessä ja tulevissa omavalvontasuunnitelmissa tarkoituksella jättää käsittelemättä. Kyse on sosiaalipalvelujen ydinasiasta ja sitä ei STKL:n näkemyksen mukaan voi eikä saa sivuuttaa.

5. Käytettävissä olevien tilojen ja asiakkaiden tarpeiden vastaavuus

Sosiaalipalveluissa ja etenkin asumispalveluissa palvelun tuottamisessa käytössä olevien tilojen tulee olla oikeassa suhteessa palvelun piirissä olevien asiakkaiden tarpeisiin. Erityisen merkittäväksi asiaksi tulee tilojen esteettömyys ja toisaalta se, että tilat tukevat sosiaalista vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä eivätkä eristä asiakkaita toisistaan. Tilojen soveltuvuus asiakkaiden kannalta on erittäin tärkeä huomioon otettava asia siksi, että kilpailutuksia ovat voittaneet myös palveluja tuottavat yritykset, joiden käyttöön suunnitellut tilat eivät lainkaan sovellu kyseiselle asiakasryhmälle esimerkiksi tiloissa pyörätuolin käyttäjän on mahdotonta selviytyä itsenäisesti tai asiakkaan käyttöön varattu huone on kooltaan niin pieni, ettei hän mahdu siellä asumaan ja elämään erilaisten apuvälineidensä kanssa. Tilojen sijainnilla on myös oleellista merkitystä sikäli, että niistä on mahdollista päästä osallistumaan harrastuksiin, pitää yllä sosiaalisia kontakteja ja osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan.

6. Palvelu- ja kuntoutussuunnitelmien keskeinen merkitys ja rooli

Sosiaalipalveluissa on usein kyse tilanteista, joissa asiakas tarvitsee monien eri tahojen tukea ja apua. Lainsäädäntö edellyttää palvelu- ja kuntoutussuunnitelmien tekemistä. Niitä tehdään edelleen hyvin puutteellisesti sekä julkisissa palveluissa että oletettavasti myös niissä palveluissa, joissa kunnat ostavat palvelun yksityiseltä palveluntuottajalta. Tilanne on edelleen tämä, vaikka suunnitelmien tekemiseen velvoittava lainsäädäntö on ollut voimassa jo yli kymmenen vuotta. Palvelu- ja kuntoutussuunnitelmat tulee STKL:n näkemyksen mukaan nostaa määräyksissä luonnosta vahvemmin esiin.

Helsingissä 19. marraskuuta 2011

Riitta Särkelä
toiminnanjohtaja
Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry